

bitig Edebiyat Fakültesi Dergisi

bitig Journal of Faculty of Letters

(Cilt/Volume: 5, Sayı/Issue: 10, Aralık/December 2025)

Sahtekârlar ve Eleştirmenler Batı İlim Dünyasında Yaratıcılık ve Düzenbazlık

Bilgehan OĞUZ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

bilgeoguz278@gmail.com

 ORCID 0000-0003-2236-844X

Araştırma makalesi/Research article

Geliş Tarihi/Received: 11.10.2025

Kabul Tarihi/Accepted: 01.11.2025

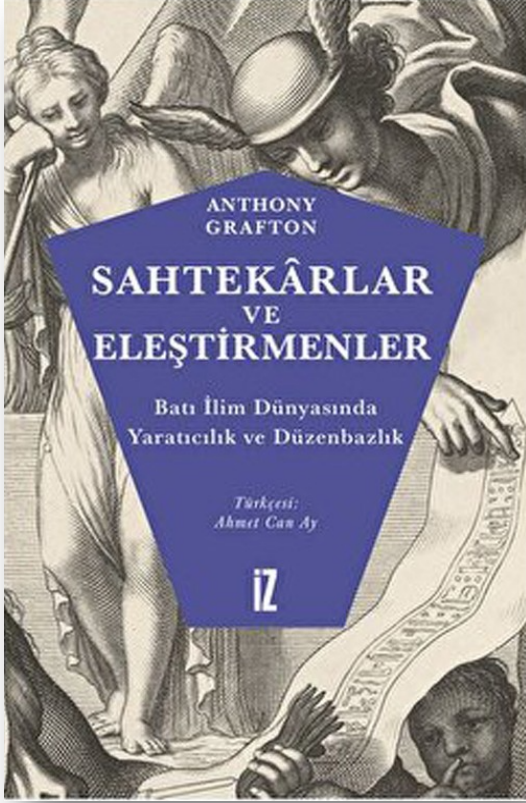
Atıf/Citation

Oğuz, Bilgehan (2025). Sahtekârlar ve Eleştirmenler Batı İlim Dünyasında Yaratıcılık ve Düzenbazlık. *bitig Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 5(10), 347-352.

Bu makale iThenticate, turnitin, intihal.net programlarından biriyle taranmıştır.

This article was checked by iThenticate, turnitin or intihal.net.

Toplumsal bir olgu olan ahlak, insanların birbiriyle olan ilişkilerinde, kendilerinden yapmaları veya yapmamaları beklenen davranışları belirleyen kurallar bütünü olarak tanımlanabilir (Aydın, 2011, s. 2.). Ahlaksal bir bilince göre yaşama alışkanlığını ise Yunanca *ethos* sözcüğü olan etik kelimesi karşılar. Bu bakımdan etik, iyi ve doğru bir yaşam nasıl olmalı sorusunun cevabına yönelik ortaya konulan kurallardır (Serbestoğlu, 2022, s. 603.). Başka bir ifade ile “etik”, ahlak üzerine söz söyleme etkinliğidir (Aydın, 2006, s. 14.).

İnsan eylemlerinin zaman içerisindeki izlerini süren tarih ile bu eylemlerin doğruluğunu ve anlamını sorgulayan etik, birbirinden bağımsız değil, birbirini tamamlayan iki alandır. Zira tarih, insandan arta kalan izlerle yazılırken, tarihçi

geride kalan izlerin peşine düşer ve sadece olanı değil, olanın nasıl ve neden olduğunu anlamaya çalışır (Serbestoğlu, 2022, s. 160.). Bunu yapan tarihçi insandan kalan izlerin *sahicilik* sorunu üzerine eğilerek etik bir sorumluluğun da taşıyıcısı olur (Carr, 2018, s. 82.). Başka bir deyişle, tarihçinin en temel sorumluluklarından birisi elde edilen izlerin sahte olup olmadığını anlamaktır (Serbestoğlu, 2022, s. 160.). Buna rağmen tarih yazımında her zaman bu sorumluluğa sadık kalınmamış, bazı durumlarda etik ilkelerin göz ardı edildiği, hatta kasıtlı olarak ihlal edildiği örnekler ortaya konulmuştur. Etik ihlallerin başlıca örneklerinden birisi de sahteciliktir. Tarih yazımında etik sorumluluğun en ciddi ihlallerinden biri olan sahtecilik, yalnızca bireysel bir aldatma girişimi değil, aynı zamanda geçmişin inşasına yönelik sistemli bir müdahale olarak karşımıza çıkmaktadır (Serbestoğlu, 2022, s. 160.). Bu bağlamda kritiğini yapmaya çalışacağımız *Sahtekârlar ve Eleştirmenler Batı İlim Dünyasında Yaratıcılık ve Düzenbazlık* adlı eserde bahsi geçen müdahalelerin izi sürülerek, sahteciliğin tarihsel serüveni eleştirel bir bakışla ortaya konulmuştur. Başka bir deyişle eser, tarih boyunca sahte belgelerin nasıl üretildiğini ve eleştirmenlerin bu sahtecilik ürünlerini nasıl ortaya çıkardığını aktarmak üzere kaleme alınmıştır. Tarih yazımında sahtecilik ve buna karşılık geliştirilen eleştirinin çok eski dönemlerden günümüze kadar var olan yapısını aktarma ihtiyacı hisseden Anthony Grafton, konu üzerinde derin bir araştırmaya girişmiştir. Bu araştırmalar neticesinde,

Sahtekârlar ve Eleştirmenler Batı İlim Dünyasında Yaratıcılık ve Düzenbazlık adlı eserini kaleme almıştır. Akademik bir metodolojiyle kaleme alınmış olması ve soruna eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşması bakımından yetkin olan bu eser, 1990 yılında İngilizce olarak yayımlanmıştır. Eser, Ahmet Can Ay tarafından Türkçeye çevrilerek 2022 yılında İZ Yayıncılıktan çıkmıştır. Eserin başlığı, içeriği açıklar nitelikte ve uyumludur. Bununla birlikte kapağında yer alan Rönesans dönemine ait çizimlerin yer alması da eserin adı gibi içeriği yansıtan bir görseldir.

Anthony Grafton, 21 Mayıs 1950 doğumlu olup Amerikalı erken modern Avrupa tarihçisidir. Princeton-Henry Putnam Üniversitesi Tarih Profesörüdür. Lisans ve yüksek lisans eğitimini Chicago Üniversitesi'nde tamamlamıştır. Anadili İngilizce olmakla birlikte Latince, Yunanca, Fransızca, Almanca ve İtalyanca bilmektedir. Erken modern Avrupa entelektüel tarihi, kitap ve okuma tarihi, klasik filoloji ve hümanizm üzerine yaptığı çalışmalarla tanınmaktadır. *Joseph Scaliger: A Study in the History of Classical Scholarship* (2 cilt, 1983-1993), *Defenders of the Text: The Traditions of Scholarship in an Age of Science, 1450-1800* (1991), *The Footnote: A Curious History* (1997) gibi eserlerinin yanı sıra birçok makalesi bulunmaktadır.

Grafton'un sahte belgeler ve onların karşısında geliştirilen eleştirel yöntemleri analitik bağlamda incelemiş olduğu, *Sahtekârlar ve Eleştirmenler Batı İlim Dünyasında Yaratıcılık ve Düzenbazlık* adlı bu eseri; "İçindekiler", "Çizimler", "Önsöz", "Teşekkür", "Giriş", 4 bölüm ve "Sonsöz", "Bitiş", "İlave Okumaya İlişkin Not", "Dizin" den oluşmaktadır. Toplam 176 sayfadır. Ann Blair tarafından yazılan "Önsöz"de, bahsi geçen eserin Grafton'un geç dönem Rönesans'ın en seçkin alimlerinden Joseph Justus Scaliger (1540-1609) üzerine yapmış olduğu çalışmalardan ortaya çıktığı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra Blair eserde, kaynaklarımızın yalnızca modern veya doğru yönlerine odaklanıp dürüst olmayan veya hatalı olanları görmezden gelmenin tarihsel anlayışa hizmet sağlamadığının kanıtlandığını ifade etmiştir.

Eserin "İçindekiler" kısmında yer alan bölüm sayfa numaraları ile metin arasındaki uyumsuzluk dikkat çekmektedir. Bu gibi bir takım yapısal bozukluklar bulunsa da daha çok metnin akademik değeri ön plana çıkmaktadır. Grafton eserinde, sahtekârlığı belirli örneklerden ziyade analitik olarak ele almıştır. Âlimlerin ve sahtekârların genellikle filolojik becerileri ve hatta benzer ideolojik motivasyonları paylaştıklarını savunmuştur. Metin içerisinde, sahte eser üretmenin ardındaki açgözlülük, kendini yüceltme, bir davaya destek olma veya aldatmadan zevk alma gibi çeşitli nedenler üzerinde durmuştur. Bunu yaparken ele aldığı örnek eserleri hikâyeci bir anlatım tarzıyla okuyucuya aktarmış ve bu örnekleri analitik bir biçimde değerlendirmiştir.

Grafton eserin "Giriş" (s. 21-26) bölümüne, milattan önce IV. yüzyılda Dönek lakaplı Dionysius ile Pontuslu Heraclides arasında gerçekleşen sahte eser meselesine dair anlatısıyla başlamıştır. Bu

kısımda Heraclides adı ilk geçtiği yerde Heraclides şeklinde iken bir sonraki cümlede Herakleides şeklinde yazılmış ve yapısal bir bozukluk meydana gelmiştir. Dionysius ile Pontuslu Heraclides arasında gerçekleşen bir sahte eser anlatısı ile konuya giriş yaparak bu durumu sahte eserlerin gelişimi bağlamına yerleştirmiştir. Vermiş olduğu örnek anlatı neticesinde sahte eser ve sahtekârlığın geçmişten günümüze uzanan yolculuğuna değinmiş ve okuyucunun dikkatini çekmiştir. Ayrıca yazar, eleştirmen ile sahtekâr ilişkisini, Yunan mitolojisindeki Laokoon ve yılanlar metaforuyla anlatarak farklı bir bakış açısı daha sunmuştur. Bunun dışında Grafton, sahtekârlığın esasen neyi tanımlamadığını ifade ederek sahtekârlık yerine “psödö-epigrafi” tanımlamasının kullanılması gerektiğinin altını çizmiştir. Aynı zamanda sahtekârlar ile bunu eleştiren eleştirmenlerin arasındaki ilişkiye atıf yaparak kâinatta her şeyin bir zıttı olduğu gibi sahteciliğin de bir zıddı olduğunu, bunun da aslında tarihî belgeleri her iki yönüyle değerlendirmemiz gerektiğini savunmuştur. Bu noktada yazarın eserini diyalektik bir yöntemle ele aldığı anlaşılmaktadır. Eserin “Giriş” kısmında amaç, sınırlılıklar, kapsam, yöntem ve kullanılan kaynaklar üzerine detaylı bir açıklama yapıldığı görülmektedir. Bu sayede okuyucu eserin giriş bölümünde hangi konulardan bahsedileceği ile bahsedilmeyeceği, konunun ele alınış şekli, amacı, yöntemi ve kaynakları konusunda bilgi sahibi olabilmektedir.

Eserin “Sahtekârlık ve Eleştiri: Genel Bir Bakış” (s. 27-58) adlı birinci bölümünde, tarih boyunca sahtekârlığın ve onunla mücadele eden eleştirmenlerin ilişkisi ele alınmaktadır. Bu noktada yazar, Batı sahtekârlığının geleneksel öğeleri üzerinde durmuş ve sahtekârların kullandığı kaynakları incelemiştir. Taş belgelerin ve yazılı kopyaların sahtekârlık eserlerini içerdiğini belirterek bu anlatıya bir örnek sunmuştur. Bu da M.Ö. V. yüzyılın ortalarında imzalandığı iddia edilen Kallias ve Persler arasındaki barış antlaşmasıdır. Bu bölümde anlatımlarına çoğu kez örneklendirmeler sunmuştur. Bu bölümde esasen sahteciliğin gelişimi ve dayandırıldığı temeller üzerinde durulduğu görülmektedir. Zaman içerisinde sahtekârlık eserlerinin hangi türlerde yoğunlaştığı, bu eserlerin tespitinde kullanılan yöntemler ve alınan önlemleri kronolojik bir biçimde okuyucuya aktarmıştır. Aynı zamanda örnek sahtekârlık eserlerini eleştirel bir tutumla ele aldığı görülmektedir. Zira Aristeas’ın mektubunun ele alınış şekli itibarıyla hiçbir sahtekârlık eserine rakip olamayacağını dahi belirtmiştir. Bu nedenle hikâye anlatıcılığı ve verdiği örneklerle birlikte kişisel görüşlerini de eserine yansıtmıştır. Vermiş olduğu bilgiler haricinde konu ile ilgili farklı bir görüş veya tartışma olması durumunda bunu ilgili cümlenin dipnotunda belirterek kaynak gösterdiği görülmektedir. Bu durumda konuyu incelerken farklı görüşlerin ve kaynakların tanınmasına yardımcı olmaktadır. Yazar örnekler hâlinde anlatmış olduğu bir mesele sonrasında konunun daha iyi anlaşılması adına özet mahiyetinde bir paragraf da ayırmıştır. Bu durum da konunun zihinlerde yer edinmesini mümkün kılmıştır. Yazar

anlatısında sorular sorarak okuyucuyu da bunları yanıt vermeye ve aynı zamanda bu soruların metin içinde yanıtını aramaya sevk etmiştir.

Grafton “Sahteciler: Tipleri ve Araçları” (s. 59-93) adlı ikinci bölümde, sahtekârlığın neden ortaya çıktığından, âlimlerin bu sahtekârlığa neden olan durumları nasıl ifade ettiğinden ve kullanılan tekniklerden bahsetmiştir. Hırs, zevk, sevgi ve nefret gibi insani güdülerin sahteciliğin ardındaki temel motivasyonlar olduğunu ifade etmiştir. Sahtekârların yöntemleri, teknikleri ve araçlarına dair sunmuş olduğu bilgiler içerisinde kâğıdın yaşı, filigranı, mürekkep renkleri, yazı biçimleri gibi unsurların nasıl kullanıldığı ve bunun yüzyıllar arasında nasıl bir dönüşüm geçirdiğini aktarmıştır. Bu bölümde özellikle XVIII. yüzyıl sahtekârlarına odaklanmıştır. Sahtekârlık örnekleri içerisinde şiirlere de yer vererek bunların yazım şekillerine, karakterlerine ve harflerine odaklanmıştır. Okuyucuya şiirdeki harflerin cümlelerin niçin ve nasıl seçildiğini aktarmıştır.

Eserin “Eleştirmenler: Gelenekler ve Yenilikler” (s. 95-126) adlı üçüncü bölümünde, XVIII. yüzyıl sonu ve XIX. yüzyıl başında özellikle Alman bilim insanlarının klasik metinlere yönelik geliştirmiş oldukları eleştirel yöntemleri incelemiştir. Burada yazar, eleştirmenleri yalnızca sahteciliği açığa çıkaran biri olarak değil, aynı zamanda dönemin bilgi üretim sistemini temsil eden bir aktör olarak da tanımlamıştır. Eleştirmenlerin kullanmış oldukları yöntemleri betimlerken filolojik tekniklerin, kaynak karşılaştırmasının, bağlam analizinin ve eleştirel yaklaşımın sahtekârlığın ortaya çıkarılmasında nasıl etkili olduğunu örnekler üzerinden aktarmıştır. Friedrich August Wolf, Isaac Casaubon ve Wolfgang Speyer gibi âlimler aracılığıyla sunmuş olduğu eleştirmenlik örnekleri neticesinde eleştirmenliğin yalnızca akademik bir uğraş değil, aynı zamanda etik bir sorumluluk hâline geldiğini de savunmuştur.

Grafton eserin “Eleştiriye Sahtekârlık: Metamorfoz Teknikleri, Tekniklerin Metamorfozu” (s. 127-152) adlı dördüncü ve son bölümünde sahtekârlığın zaman içerisinde nasıl çeşitlendiği ve dönüşüm geçirdiğini aynı zamanda eleştirinin de bu duruma paralel biçimde sürekli bir değişim ve dönüşüm geçirdiğini aktarmıştır. Dolayısıyla sahtekârlık ve eleştirmenlik sürekli bir dönüşüm içerisinde ve bu durum da başlıca adını vermiş olduğu çift yönlü bir metamorfozu beraberinde getirmektedir. Birbirlerine zıt geliştirilen iki yapının birbiri ile bağlantılı biçimde sürekli bir dönüşüm hâlinde olmasının vurgulanması eserin dikkat çekici noktalarından birisi olmuştur. Zira Grafton, eleştirinin gelişiminin sahtekârların uyarıcı etkisine bağlı olduğunu ve sahtekârlığın uyarıcı etkisi oldukça yüksek olduğu için erken modern dönemde eleştirinin yüksek seviyelere çıkabildiğini vurgulamıştır. Sonuç itibarıyla Grafton’ın bu eserinde, tarih yazımında öteden beri var olan sahtecilik ve buna karşılık geliştirilen eleştiri kültürünün tarihsel arka planına, gelişim süreçlerine ve yöntemlerine yer verilmiştir. Bununla birlikte yazar, sahtecilik ve eleştiriye birbirine zıt kutuplar dahilinde değil, esasen

birbirini besleyen ve dönüşümü de beraberinde getiren metamorfoz olarak konumlandırmıştır. Neticede sahtekârlığın zaman içerisinde ilerlemesi, eleştirinin de buna paralel olarak gelişmesine neden olmuştur. Zira eserde Antikçağ'dan Rönesans'a, Orta Çağ'dan XIX. yüzyıla kadar süregelen bir anlatı ortaya konulmuştur.

Günümüzde dahi bilgiye duyulan güvensizlik ve etik ihlaller göz önüne alındığında, eser yalnızca geçmişini anlamak için değil, bugünüme de eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmamızı sağlayan bir kaynaktır. Eser, akademik bir üslupla ve betimleyici bir anlatımla kaleme alınması bakımından genel bir okuyucu kitlesine yoğun gelebilecek düzeydedir. Zira kullanılan kavramlar ve örneklendirmeler bir bilgi birikimi gerektirmektedir. Netice itibarıyla *Sahtekârlar ve Eleştirmenler* adlı eser tarih yazımında etik, güvenilirlik ve bu ilkelerin karşısında duran sahtecilik üzerine bir bilgi birikiminin oluşmasını sağlayan referans niteliğinde bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynaklar

- Aydın, İ. (2006). *Eğitim ve öğretimde etik*. Pegem A yayıncılık.
- Aydın, İ. H. (2011). Seküler ahlâk bağlamında din-ahlâk ilişkisi. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (35), 1-23.
- Carr, E. H. (2018). *Tarih nedir?*. (M. G. Gürtürk, Çev.). İletişim Yayınları.
- Serbestoğlu, İ. (2022). Tarih araştırma ve yazımında etik. *Tarih için metodoloji* (A. Şimşek, Ed.). Türk Tarih Kurumu Yayınları.